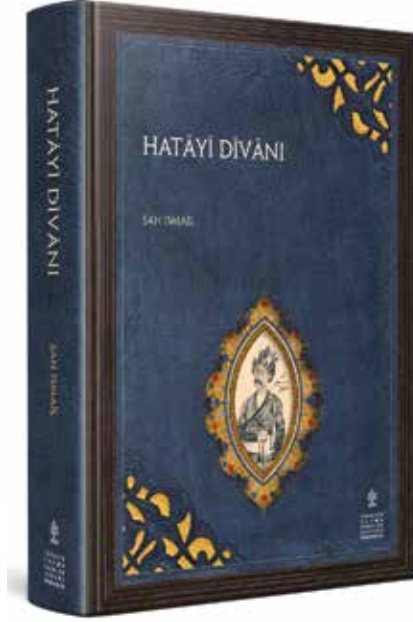

HATÂYÎ DÎVÂNÎ'NİN YENİ NEŞRİNE DAİR

Mustafa İSEN

Ülkemiz, bulunduğu konum ve yaşadığı uygarlıklar dolayısı ile dünyanın en zengin eser koleksiyonuna sahip yerlerden biri. Meseleye yazma eserler açısından bakıldığında da durum böyledir. Bu zengin birikimin derlenip toparlanıp çağdaş ölçüler içinde insanlıkla paylaşılması noktasında aynı konumda olmadığımızı belirtmek isterim. Yazma eserlerin çağdaş ölçülere göre neşrinde son yıllarda büyük bir sayısal artıştan söz etsek de bunların ciddi edisyon kritikli neşirlerinde bir standart yakalanamadığı açıktır. Öyle ki aynı kurumdan çıkan yayınlar arasında bile tutarsızlıkların olduğunu söylemek zor olsa da gerçektir.

Neyse ki son günlerde bu anlamda yüreğimize su serpen birkaç yeni yayın ortaya çıktı. Kısaca onlardan söz etmek istiyorum. Bunların ilki Kültür ve Turizm Bakanlığının hayırlı bir iş olarak yıllar önce başlatıp sürdürmediği e-kitap meselesine yeniden dönerek yayınladığı *Sehi Tezkiresi*'dir. Prof. Dr. Günay Kut'un daha önce neşrettiği *Heşt-Behişt*'in giriş bölümünde de yer alan *Sehi Tezkiresi* nüshaları ve bunların değerlendirilmesi, bu kez adı geçen elektronik yayında nüshaların artışına paralel biçimde zenginleşerek başarılı bir biçimde ortaya konmuş. *Sehi*

Şah İsmail, (Hazırlayan: Muhsin Macit), *Hatâyî Dîvânî*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2017.

Tezkiresi'nin bu neşri, klasik eserlerin hangi ölçülere göre nasıl yayınlanabileceğinin ve bu işin nasıl zor ve meşakatli bir iş olduğunun örneği.

İkinci yayın ise başlığımıza konu olan *Hatâyî Dîvânî*'dir. Prof. Dr. Muhsin Macit'in uzun yıllar emek vererek çalıştığı bu karmaşık konu; araştırmacısının sabrı, gayreti ve kabiliyeti sayesinde başarılı bir örnek olarak Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından bu hafta içinde okuyucu ile buluşturuldu (İstanbul 2017).

Şimdiye kadar on bir defa yayınlanan bir eseri yeniden yayına konu etmek için araştırmacının ciddi bir nedeni olmalı ve bunu yaparken de okuyucu ikna edilmelidir. Macit, uzun bir

“Ön Söz”le bu esere nasıl ve niçin ilgi duyduğunu ve çalışmanın macerasını naklediyor. Bunu önemli buluyorum çünkü Batılıların *case study* dedikleri ve işin hikâyesini anlattıkları gelenek bizde yok. Oysa bazen işin nasıl yapıldığı, ne yaptığınız kadar önemli ve bu gelecek nesillere bırakılacak bir yöntem, bir miras. Hele hele yeni ve farklı bir iş yaptığınız iddiasında iseniz bunu mutlaka anlatmanız lazım. Bu yüzden bu uzun hikâyeyi çalışma için önemli buluyorum.

Hatâyî Divânı neşrinin zorluğu şuradan kaynaklanıyor: *Sehi Tezkiresi* örneğinde olduğu gibi, klasik normlara göre üretilmiş eserlerin tenkitli neşirlerinin nasıl yapılacağına dair üzerinde mutabakat sağlanmış bir metodoloji mevcuttur. Eserin bütün nüshalarını temin edersiniz; bunların nüsha tavsiflerini yaptıktan sonra ayrıntılı bir değerlendirmesini sunar, seçercesini çıkarır, kol başlarını belirler ve seçtiğiniz nüshalar üzerinden metni oluşturursunuz. Bu yolla ortaya çıkan neşir, metnin içinde veya dipnotta verdiği bilgilerle artık eserin bütün nüshalarında var olan bilgiyi bizim önümüze serer. Bizim pek çok meslektaşımızın yaptığı gibi el altında bulunan canımızın istediği birkaç nüshayı seçip onlar üzerinden yapılan işler edisyon kritik değildir. Oysa Nesimî, Yunus, Hatayî divanları ya da Mevlid gibi farklı toplum kesimleri tarafından okunan ve nüshaları çoğaltılan, hatta yazılı kültürden ezberlenip sözlü kültüre geçmiş, bir kısmı oradan da tekrar yazıya dönüşmüş örneklerde bu yöntem işe yaramaz. Bu nitelikli metinlerde du-

rumdan vazife çıkararak daha seçmeci ve belki de her eserin özel durumunu göz önünde tutarak yöntemler belirlemek gerekir.

Muhsin Macit de sözünü ettiğimiz bu zor işe soyunarak, eskilerin tabiri ile, esbabına tevessül ederek ortaya yeni bir neşir koymuştur. Kısaca bu çalışmanın değerlendirmesini yapacağım.

Öncelikle çalışmada Sayın Cumhurbaşkanımızın, Başbakanımızın, Kültür ve Turizm Bakanımızın takdim yazıları var. Ben bunu, devletimizin bu tür yayınlara ne denli önem verdiklerinin bir nişanesi olarak okuyorum. Sonra Hatayî'nin kısaca hayatı ve eserleri ile ilgili bilgi ve şairliği üzerine değerlendirmeler yer alıyor (s. 27-73). Bu bölüm, bize araştırmacı ile konunun ne kadar özdeşleştiğini ve ancak böyle bir tablodan iyi ürünler elde edilebileceğini gösteriyor. Bu bölümün özeti olarak söylenebilecek şey; Hatayî'nin, divan şiiri estetiğini folklorik öğelerle bütünleştiren ve dinî mistik duyarlılığa dayalı bir anlatım tarzını benimseyerek ortaya orijinal ürünler sunan dikkate değer bir şair olduğudur. Denebilir ki o, mesajını ön planda tutan ama bunu didaktizme düşürmeden muhatabıyla paylaşmak gibi zor bir işin üstesinden gelen önemli bir isimdir.

“Hatayî Divanı'nın Tenkitli Metnine Doğru” (s. 75-187) başlıklı bölümde Macit, bize uzun ve ciddi bir değerlendirme sunuyor. Bu bölümde *Hatâyî Divânı*'nın önceki neşirlerinin ciddi eleştirisine tanıklık ediyor, yaşadığı karizmatik ve mücadeleci hayat

dolayısı ile farklı coğrafyalarda bulunan yazmaların nasıl temin edilip değerlendirildiğini, bu neşir için gerekli özel metodoloji konusunda kanaatlerini serdediyor ve neticede ortaya çıkan tabloyu görüyoruz. Bence sözü edilen çalışmanın en başarılı bölümü burası çünkü özellikle son dönemde ortaya çıkan yazmalarda ve yapılan baskıların bir kısmında Hatayî'ye ait olduğu söylenen şiirler konusunda birbiriyle telif edilmesi imkânsız rakamlar ortaya çıkmaktaydı. Yazmalarda şiir sayısı 263 ile 501 arasında değişir. Baskılarda durum daha da ileri boyutlardadır. Örneğin Babek Cevanşir neşrinde bu rakam 521, Nejat Birdoğan yayınında 533'tür. Macit'in metninde tablo şöyle: 19 kaside, 440 gazel, 1 müseddes, 2 mesnevi, 10 tuyuğ, 1 kıta, 1 matla olmak üzere 474 Türkçe, 1 tahmis, 4 gazel olma üzere 5 Farsça şiir.

Divanın sayıca bu denli değişiklik göstermesinin elbette tarihi, dinî ve sosyolojik sebepleri mevcut. Özellikle bu tür geleneklerde kendi varlığından vazgeçip bir anlatı kahramanına dönüşen, mensup olduğu liderin varlığında yok olmak arzusuyla onun mahlasıyla şiirler söyleyen takipçilerin, bu metindeki konumları itibarıyla Anadolu Hatayîlerinin ortaya koyduğu ürünler zamanla Şah İsmail Hatayî'nin örnekleriyle karışmıştır. Bunun sonucunda günümüzde Hatayî mahlaslı fakat

gerçek söyleyeni bilinmeyen şiirlerin sayısı artmıştır. Bunlar aruzla yazılmış örnekler arasında da bulunmakla birlikte heceyle yazılmış şiirlerin tamamı bu durumdadır. Aslında klasik şiir geleneğinde, özellikle de sufi çevrelerde aruzla heceyi birlikte kullanmak şaşılabilecek bir durum değildir ama öyle anlaşılıyor ki Hatayî'nin tercihi daima aruzdan yana olmuş, takipçileri ise onun adına heceyle şiirler söylemişlerdir.

Çalışmanın 231-583. sayfaları "Divan" metnine ayrılmış. Bu kadar çabandan sonra elbette ortaya çok başarılı bir metin konulacaktır.

Kanımca Prof. Dr. Muhsin Macit, *Hatâyî Divânı* neşriyle siyasi ve kültür tarihimizin bu çok tartışmalı ve oranda önemli ismi Şah İsmail'in şiirlerinin neşri konusunda akademik anlamda son noktayı koymuştur. Bilimde böyle bir iddiada bulunmanın zor ve anlamsız olduğunu biliyorum. Küçük bir ihtimal ama belki ortaya çıkacak bir yeni yazma ile birkaç ilave şiirden söz edilebilir. Önemli olan onun adına üretilmiş çok sayıda örneğin Hatayî'ye ait olmadığına bu çalışma ile ortaya çıkmış olmasıdır ama şunu da çok iyi biliyorum, Şah İsmail Hatayî gibi çok geniş kitlelere mal olmuş, hele hele bir de dinî kimliğiyle *meydana düşmüş* isimler, her dönemde ve her vesile ile tartışılmaya devam edilecektir.

